

Sandra Biletić

**BOSANSKOHERCEGOVAČKO IZASLANSTVO
GRADSKE I CRKVENE UPRAVE POSLJEDNJEM
AUSTROUGARSKOM CARU KARLU IV I CARICI ZITI
1917. GODINE**

Sažetak: Nacionalni pokreti u Bosni i Hercegovini su uzimali sve više maha i postajali su dio općeg jugoslovenskog kretanja sa tendencijom stvaranja zajedničke jugoslovenske države. Ušavši u Prvi svjetski rat, Bosna i Hercegovina postaje središte rješavanja jugoslovenskog pitanja. Godine 1917. dolazi do življeg političkog kretanja u Bosni i Hercegovini čemu je doprinijela rezolucija Jugoslovenskog kluba u Bečkom parlamentu od 30. svibnja 1917. godine o ujedinjenju jugoslovenskih zemalja Monarhije pod Habsburgovcima.

Odvođenje izaslanstva caru je bio smišljen plan, jer je general Stjepan Sarkotić žarko želio da Bosanci i Hercegovci sami shvate koliko im je potrebna Monarhija.

Bosna i Hercegovina je, naime, trebala da posluži kao neka vrsta tampon zone između Srbije i Hrvatske, te da spriječi bilo kakvo jugoslovensko ujedinjenje. Ovim pitanjem najviše su se bavili poglavar Bosne i Hercegovine general Stjepan Sarkotić, zajednički ministar finansija Istvan Burian i predsjednik mađarske vlade grof Istvan Tisza.

Ključne riječi: Austro-Ugarska monarhija, Bosna i Hercegovina, car Karlo IV, posjeta

Ključne riječi: izaslanstvo, Stjepan Sarkotić, nacionalni pokret, jugoslovensko pitanje

Djelovanje Stjepana Sarkotića u Bosni i Hercegovini

Stjepan barun Sarkotić rodio se u Sincu kraj Otočca 4. oktobra 1858. godine, a umro je u Beču 16. oktobra 1939. godine.

Diplomirao je 1879. godine na Vojnoj akademiji u bečkom Novom Mjestu. Krajem 1914. godine imenovan je vojnim guvernerom Beograda, a zatim i za vojnog namjesnika u Bosni i Hercegovini, što je vrhunac njegove političke karijere.

Zbog iskazane vještine u vojnom pohodu na Crnu Goru 1916. godine dobio je plemićku titulu – barunat.¹¹

Kao šef Zemaljske vlade, a istovremeno i vrhovni vojni zapovjednik trupa stacioniranih u Bosni i Hercegovini imao je cjelokupnu upravu u Bosni i Hercegovini.

Kroz čitavo vrijeme svoje službe u Bosni i Hercegovini Sarkotić će se baviti rješavanjem južnoslovenskog pitanja, odnosno spašavanjem Austro-Ugarske monarhije. A nacionalni pokreti koji su u Bosni i Hercegovini uzimali sve više maha, vodili su samo jednom rješenju - stvaranju jugoslovenske države.

Rješenje ovog problema Sarkotić je nalazio u „trijalizmu“, što je značilo preuređenje Monarhije na trijalističkoj osnovi. Uz Austriju i Mađarsku stvorila bi se i jugoslovenska država koja bi obuhvatala Sloveniju, Istru, Hrvatsku, Dalmaciju, Slavoniju i Bosnu i Hercegovinu.²

Ukidanjem Bosanskog sabora, Sarkotić je želio otkloniti svaku mogućnost za bilo kakav javni politički rad u zemlji. Međutim, to nije dugo trajalo. Već 30. maja 1917. godine Jugoslovenski klub donosi „Majsku deklaraciju“ o ujedinjenju jugoslovenskih zemalja u okviru Monarhije i dinastije Habzburg. Ali to se, naravno, nije podudaralo sa politikom trijalizma jer bi time došlo do parlamentarnog djelovanja u Bosni i Hercegovini.

Potom slijedi i Krfska deklaracija, važan dokument na putu ujedinjenja, potpisana 20. jula 1917. godine na Krfu o slobodnoj državi Srba, Hrvata i Slovenaca sa dinastijom Karađorđević na čelu, između Vlade Srbije i Jugoslovenskog odbora.³

1 Matijević, Zlatko. Državno-pravni položaj BiH u političkim koncepcijama dr. Ive Pilara (1917-1918) // *Prilozi*, 31 (2002), str. 137-154.

2 Kapidžić, Hamdija. Austrougarska politika u Bosni i Hercegovini i jugoslovensko pitanje za vrijeme Prvog svjetskog rata // *Godišnjak istorijskog društva Bosne i Hercegovine* 9 (1958), str. 7-55

3 Jugoslovenski odbor su osnovali političari u emigraciji u Parizu 30. aprila 1915. godine, a zadatak je bio rad na ujedinjenju svih Južnih Slovena

Svojim trijalističkim planovima Sarkotić je pokušavao da spasi Monarhiju i nakon formiranja Narodnog vijeća i njihovih odluka o stvaranju zajedničke države Slovenaca, Hrvata i Srba.

Na kraju, ipak, 1. novembra 1918. godine general Sarkotić u Konaku predaje vlast Narodnoj vladi, te se time završava 40-godišnja vladavina austrougarske uprave, a naša zemlja ulazi u sastav zajedničke jugoslovenske države.

U svom dnevniku Sarkotić je napisao:

„Gospodo!

Došao sam na ovaj položaj kroz milost njegova veličanstva moga cara i kralja i samo njegovo veličanstvo jedino je ovlašteno da me s toga položaja smijeni.

Nakon što su me gospoda generali uvjerali da moj car i kralj kao takav više ne postoji, ja sam, u pogledu na sve moje aktivnosti, od tog trenutka samo sebi i svom Bogu odgovoran.

Druge vlasti i druge sudije ja ne priznajem.

Ovisan o samom sebi ali s podrškom solidarnosti mojih drugova, gospodo generali, ja izjavljujem da dajem ostavku sa moga položaja kao poglavara Bosne i Hercegovine, te ostajem samo u poziciji zapovijednog generala.

Na ovaj korak potakla su me i razmišljanja da ne želim biti prepreka u stvaranju Jugoslavije.

Bog mi je svjedok da sam ja u mojem četverogodišnjem službovanju u ovoj zemlji, bez obzira na ispovijed jedan, nepristrasan, pošten i strogo brižan otac bio.

Ja molim Božiji Blagoslov za ovu zemlju i želim Bosni i Hercegovini prekrasan razvoj.

Vas barune Prileszky molim, kao najvišeg časnika odsjeka, da predate moju državnu vlast nacionalnoj vladi.“⁴

Poklonstvena deputacija caru

Poslije smrti cara Franje Josipa I 21. 11. 1916. godine na, prijestolje Austro-Ugarske monarhije dolazi Karlo IV, na kojem ostaje sve do propasti Monarhije 1918. godine.

4 ABH, fotokopije „Dnevnika Stjepana Sarkotića“, 01. 11. 1918, str. 151.

Da bi dokazao odanost novoj carskoj vlasti, 30. marta 1917. godine Sarkotić u Beč predvodi izaslanstvo iz Bosne i Hercegovine na poklonstvo novom caru.

O odabiru članova deputacije i svim planovima vezanim za to putovanje, Sarkotić je najprije detaljno obavještavao baruna Buriana, što se može pratiti iz njihove privatne korespondencije.⁵

Poklonstvena deputacija sastojala se od 25 članova crkvene i gradske vlasti iz svih konfesija, a pošto je to bilo vrijeme intenzivnih pregovora o mogućem trijalističkom uređenju Monarhije, izabrani su ljudi koji su zbog svog položaja i službe koju su obavljali mogli i sami uticati na daljni razvoj događaja.⁶

U svom dnevniku na stranici 19. Sarkotić je zabilježio da se sastao sa carem dan prije naše poklonstvene deputacije. Kada mu je Sarkotić rekao da su, nažalost, sva „unutrašnja“ državna pitanja postala, zapravo, „vanjska“, te da je time otežano njihovo rješavanje car mu je rekao:

„Na žalost je tako, ali nadam se da će sva pitanja biti riješena, samo me južnoslovensko pitanje posebno zabrinjava. Ono je najteže od svih.“

Poslije posjete caru, za *Bosnische Post* Sarkotić je izjavio:

...

[„Kada bi ljudi kod nas imali dobra srca i bili promoćurniji, vidjeli bi da Bosna i Hercegovina i njeni stanovnici samo pod jednom ovakvom Dinastijom i vladalačkim parom, koji toliko dobrote i blagonaklonosti ispoljavaju prema njihovoj zemlji, mogu biti sretni.“]⁷

Članovi poklonstvene deputacije iz Bosne i Hercegovine

A.) Svećenstvo:

1. Evgenije Letica, rođen 1858. godine u Plaški u Hrvatskoj. Mitropolit, nadbiskup, tajni savjetnik, 1908. godine odlikovan je Velikim križem ordenja Franje Josipa. Govori srpsko-hrvatski i njemački jezik.

⁵ ABH, ZMF präs; 223/1917

⁶ ABH, ZMF, Privat registratur Nr. 185/1917;

⁷ *Bosnische Post*, 8. april 1917. godina, „Wenn die Leute bei uns Herz und Kopf auf dem rechten Fleck haben, dann werden sie einsehen, dass nur unter einer solchen Dynastie und einem Herrscherpaare, das so viel Güte und Wohlwollen für ihr Land bekundet, Bosnien und die Hercegovina und ihre Bevölkerung glücklich sein können.“

2. Dr. Ivan Šarić, rođen 1871. godine u Travniku. 1908. godine izabran je za biskupa, a iste godine odlikovan je ordenom Viteške zvijezde Franje Josipa.
3. Jozo Andrić, rođen 1869. godine u Varešu. Od 1916. godine franjevači provincijal za Bosnu. Član je „Hrvatske narodne zajednice“. Govori srpsko-hrvatski, njemački i italijanski jezik.
4. David Nevistić, rođen 1870. godine u mjestu Kola. Od 1916. godine franjevački provincijal za Hercegovinu. Govori srpsko-hrvatski i njemački jezik.
5. Hadži Mehmed Džemaludin ef. Čaušević, rođen 1868. godine u Arapuši, mjesto kod Bosanske Krupe. U oktobru 1913. godine izabran je za reis-ul-ulemu. 1916. godine odlikovan je Velikim križem Franje Josipa. Govori srpsko-hrvatski, turski, arapski i perzijski jezik.
6. Johan Ludwig Schäfer, evangelistički sveštenik, rođen 1857. godine u Cservenka u Mađarskoj. Pastor u Sarajevu, odlikovan Željeznom krunom III reda i Viteškim križem Franje Josipa. Govori njemački i mađarski jezik.
7. Dr. Samuel Weszel, rođen 1871. godine u Vász kod Budimpešte. Veliki rabin austrougarske Izraelske vjerske općine u Sarajevu, odlikovan Viteškim križem Franje Josipa. Govori njemački i mađarski jezik.
8. Dr. Moritz Levi, rođen 1879. godine u Sarajevu. Rabin izraelsko-sefardske vjerske općine u Sarajevu. Govori srpsko-hrvatski, njemački i španjolski jezik.

B.) Katolici

9. Dr. Jozo Sunarić, rođen 1868. godine u Travniku. Advokat u Sarajevu, bivši potpredsjednik bosanskohercegovačkog Sabora. Govori srpsko-hrvatski i njemački jezik. Član je „Hrvatske narodne zajednice“.
10. Mate Budimirović, rođen 1875. godine u Travniku, veletrgovac, a od 1912. godine općinski savjetnik. Govori srpsko-hrvatski i njemački.
11. Ante Duić, rođen 1879. godine u Bosanskom Šamcu. Trgovac, a od 1910. godine zamjenik načelnika. Govori srpsko-hrvatski i njemački jezik.

12. Ivo Slipčević, rođen 1850. godine u Livnu. Veletrgovac i nekadašnji načelnik u Livnu, a 20 godina bio je zamjenik načelnika. Govori srpsko-hrvatski jezik.

C.) Srbi-ortodoksi

13. Hadži Risto Damjanović, rođen 1853. godine u Sarajevu. Nekadašnji podnačelnik u Sarajevu, ondašnji savjetnik Vladinog komesara za Zemaljski glavni grad Sarajevo. Odlikovan Željeznom krunom III reda. Govori srpsko-hrvatski i njemački jezik.
14. Risto Šain, rođen 1873. godine u Mostaru. Veletrgovac, dopredsjednik Trgovačko-zanatske komore za BiH. Govori srpsko-hrvatski, njemački i italijanski jezik.
15. Đorđe Kozomarić, rođen 1856. godine u Livnu. Od 1874. godine živi u Bihaću, bivši predsjednik tamošnje pravoslavne crkvene općine, veletrgovac. Govori srpsko-hrvatski jezik.
16. Mitar Dabović, rođen 1860. godine u Banja Luci. Veleposjednik i nekadašnji općinski savjetnik. Govori srpsko-hrvatski jezik.
17. Vaso Marinković, rođen 1857. godine u Bijeljini, predsjednik sreskih savjetnika, a od 1905. godine i zamjenik načelnika. Govori srpsko-hrvatski jezik.

D.) Muslimani

18. Šerif Arnautović, rođen 1873. godine u Mostaru. Direktor Vakufa, odlikovan Viteškim ordenom Franje Josipa sa zvijezdom. Govori srpsko-hrvatski i njemački jezik.
19. Mujaga Komadina, rođen 1852. godine u Mostaru. Od 1910. godine načelnik u Mostaru, odlikovan Viteškim ordenom Franje Josipa. Govori srpsko-hrvatski i turski.
20. Osman-beg Teskeredžić, rođen 1874. godine u Travniku. Od 1910. godine načelnik u Travniku. Govori srpsko-hrvatski i turski.
21. Osman Vilović, rođen 1878. godine u Tuzli. Od 1910. godine načelnik u Tuzli, odlikovan medaljom Zlatnog križa za zasluge. Govori srpsko-hrvatski jezik.
22. Ragib-beg Džinić, rođen 1858. godine u Banja Luci. Veleposjednik. Govori srpsko-hrvatski i turski jezik.

23. Esad ef. Kulović, rođen 1863. godine u Sarajevu. Dopredsjednik Zemaljske banke za BiH, vlasnik nekretnina u Sarajevu, odlikovan Viteškim ordenom Franje Josipa sa zvijezdom. Govori srpsko-hrvatski i francuski jezik.
24. Dr. Safvet-beg Bašagić, rođen 1870. godine u Nevesinju. Bivši predsjednik i zamjenik predsjednika bosanskohercegovačkog Sabora, savjetnik direkcije Zemaljske banke za BiH, vlasnik nekretnina. Odlikovan Željeznom krunom Franje Josipa III reda. Govori srpsko-hrvatski, njemački, arapski i turski jezik.
25. Mehmed-aga Kučukalić, rođen 1877. godine u Brčkom, od 1911. godine načelnik. Odlikovan Željeznom krunom Franje Josipa III reda. Govori srpsko-hrvatski, njemački i turski jezik.⁸

Program boravka bosanskohercegovačke deputacije u Beču i Laxenburgu

Srijeda 28. mart 1917.

U 18:40 uveče dolazak članova deputacije iz Sarajeva, Mostara i Tuzle na istočni kolodvor i njihov smještaj u „Österreichischer Hof“

Četvrtak 29. mart 1917.

U 8:40 ujutru dolazak članova deputacije iz Banja Luke i Bišća na južni kolodvor, smještaj u „Österreichischer Hof“.

U 16:00 prijem kod Njegove Preuzvišenosti gospodina k.u.k. zajedničkog ministra finansija Stjepana baruna Buriána de Rajecz u uredovnoj palači.

Petak 30. mart 1917.

U 14:00 sastanak svih članova u polaznom trijemu južnog kolodvora i putovanje u Laxenburg. Vozne karte su bile obezbijedene.

U 14:40 dolazak u Laxenburg

U 15:00 prijem kod cara i carice.

Morali su biti propisno obučeni u svećenička i narodna odijela, frak, bijela kravata i bijele rukavice.

U 17:00 odlazak iz Laxenburga u Beč posebnim vozom.

⁸ ABH, ZMF, Privat registratur Nr. 185/1917;

U 20:00 večera u hotelu „Imperial“ na poziv Stjepana baruna Buriána. Za tu priliku su također bila propisana odijela (svećeničko i narodno odijelo, frak, smoking ili Jackett).

Bio je to prvi put da članovi bosanskohercegovačke deputacije stoje pred carem i kraljem Karlom i caricom i kraljicom Zitom.

Stjepan Sarkotić je ispred delegacije prvi održao svečani govor:

„U sudbonosno teškim satima Vaše Veličanstvo preuzelo je veleslavno nasljedstvo presvijetlih predaka...

U trećoj godini sa nečuvenom žestinom bjesni borba za budućnost prečasne Monarhije i svi njeni narodi i nacije nadmeću se iz sve snage u hrabrim borbama i herojskoj odbrani protiv uveliko nadmoćnijeg neprijatelja....

Sa odlučnošću Bosna i Hercegovina odbija svaku namjeru i svaku pomisao na razdvajanje svoje budućnosti od sudbine slavne Monarhije. „⁹

Bosnische Post od 6. aprila 1917. godine sadrži članak koji nam daje potpuniju sliku o audijenciji kod cara i carice, a pojedini članovi izaslanstva dali su svoje izjave za navedene novine:

Mitropolit Eugenija Letica:

„Seine Majestät erschien im Empfangsaale in Felduniform und ihre Majestät, die junge Monarchin, in einem einfachen schwarzen Seidenkleid, ohne irgendwelchen Schmuck ausser einem Perlenkollier. Ihre Majestsäten reichten, nachdem wir sie mit begeisterten Živjeli-Rufen begrüsst hatten, gnädigst einem jeden von uns mit einer derartigen Liebenswürdigkeit die Hand, dass keiner von uns das Gefühl haben konnte einer Zeremonie beizuwohnen.

...

Es freute mich ungemein, dass Seine Majestät die Tapferkeit unserer Söhne auf den Schlachtfeldern und Opferwilligkeit und Ausdauer der Bevölkerung im Hinterladne so besonderes hervorhob, was in mir die Ueberzeugung fest werden liess, dass Seine Majestät über uns gut informiert ist.“

[„Njegovo veličanstvo pojavilo se u prijemnoj sali u ratnoj uniformi, a njeno veličanstvo, mlada monarhinja, u jednostavnoj crnoj svilenoj haljini bez ikakvog nakita, sem biserne ogrlice. Nakon što smo ih mi oduševljeno pozdravili sa poklicima „Živjeli“, njihova veličanstva su milosrdno, na jedan

⁹ Pester Lloyd, 31. 3. 1917.

ljubazan dostojanstven način, svakom od nas pružili ruku, tako da ni jedan od nas nije imao osjećaj da prisustvujemo jednoj ceremoniji...

...

Beskrajno me raduje da njegovo Veličanstvo posebno izdiže junaštvo naših sinova na bojnim poljima i požrtvovanost i istrajnost naroda u zaleđu, što je u meni stvorilo ubjeđenje da je njegovo Veličanstvo o nama dobro informisano.]“

Reis-ul-ulema H. Mehmed Džemaludin ef. Čaušević:

„Wir standen zum ersten Mal im Namen unseres Volkes vor unserem neuen Herrschpaare, und jedermann hatte das Gefühl dass sie uns und das Volk, das wir vertreten, mit aufrichtiger Liebe in ihre Herzen schliessen. Bei dem warmen Händedruck, mit welchen die beiden Majestäten alle Mitglieder der Deputation gnädigst beehrten, schein es mir, als wollten sie aus unseren Gesichtern unsere Wünsche ablesen und uns ihres Bestrebens versichern, dieselben, wenn es nur irgendwie möglich ist, zu erfüllen...“

...

[„Stajali smo po prvi put u ime svoga naroda pred našim novim vladarskim parom i svako je imao taj utisak da su oni nas, kao i narod koji zastupamo, sa iskrenom ljubavlju u svoja srca zatvorili. Pri toplom rukovanju, sa kojim su njihova veličanstva ukazali najmilosniju počast svim članovima izaslanstva, izgledalo mi je kao da žele sa naših lica pročitati naše želje i nastojati osigurati, ukoliko to bude moguće, njihovo ispunjene.“]

Auxiliarbischof Dr. Šarić:

„Die Huldigungsdeputation traf ungefähr 10 Minuten vor 3 Uhr nachmittags am 30. März im Bahnhof Laxenburg ein. Hier erwarteten uns Hofequipagen. Ich nahm in einem Wagen mit dem Reis-ul-Ulam Džemaludin eff. Čaušević Platz. Bald waren wir im kaiserlichen Schlosse Laxenburg eingetroffen und nahmen in grossen audienzsaale in Halbkreis Aufstellung. Vor uns stand unser geliebter Landeschef und Führer der Deputation, Se. Excellenz Freiherr v. Sarkotić. Pünktlich um 3 Uhr traten Ihre Majestäten, unser Kaiser und König Karl und unsere Kaiserin und Königin Zita in den Saal. Schon ihre Erscheinung nahm uns alle sofort gefangen, und wir empfangen sie mit begeisterten Živjeli-Rufen. Im Gefolge Ihre Majestäten befanden sich Generaladjutant Prinz Zdenko Lobkowitz und Hofdame Gräfin Nostitz. Ich betrachtete ein wenig unseren Halbkreis. Unser aller Augen waren auf den Kaiser und die Kaiserin gerichtet.

...

Mich fragte Seine Majestät, seit wann ich in Sarajevo bin. Dann fragte er mich nach meinem Geburtsort, und als ich antwortete: »Travnik«, bemerkte der Kaiser: »Travnik ist mir sehr gut bekannt«. Seine Majestät erkundigte sich nach dem Befinden des Erzbischofs Dr. Stadler und äusserte seine Befriedigung, als ich ihm sagen konnte, dass der Erzbischof fast vollständig wiederhergestellt ist. Ihre Majestät folgte dem Gespräche mit liebenswürdigen Lächeln und sichtbaren Interesse. Mir wird dieses Gespräch mit unserem geliebten Kaiser in ewiger Erinnerung bleiben. Als nach dem Cercle Ihre Majestäten den Audienzsaal verliessen, folgten ihnen begeisterte Živjeli-Rufe und übergücklich verliessen wir dann kaiserliche Schloss Laxenburg.“

...

[„Poklonstvena deputacija stigla je 30. marta na kolodvor u Laxenburgu, otprilike 10 minuta prije 3 sata poslije podne. Tu su nas dočekale dvorske kočije. Ja sam u jednom kočijama sjeo sa reis-ul-ulemom Džemaludinom ef. Čauševićem. Uskoro smo se sastali u carskom dvorcu Laksenburg i u velikoj dvorani za prijeme stali smo u polukrug. Pred nama je stajao naš obljubljeni šef Vlade i vođa izaslanstva njegova ekselencija baron Sarkotić. Tačno u tri sata ušla su u dvoranu njihova Veličanstva, naš car i kralj Karlo i naša carica i kraljica Zita. Već sama njihova pojava sve nas je zanjela, te smo im počeli oduševljeno klicati - Živjeli! U pratnji njihovih Veličanstava bili su i general princ Zdenko Lobkowitz i dvorska dama grofica Nostiz. Osmotrio sam malo naš polukrug. Oči svih nas bile su uprte u cara i caricu.

...

Njegovo Veličanstvo me je upitalo od kada sam u Sarajevu. Onda me upitao za moje mjesto rođenja i kada sam odgovorio »Travnik«, car je napomenuo: »Travnik mi je jako dobro poznat«. Njegovo Veličanstvo se raspitalo za zdravlje nadbiskupa Dr. Šadlera i iskazao je zadovoljstvo kada sam mu mogao odgovoriti da se nadbiskup skoro potpuno oporavio. Njeno Veličanstvo pratilo je razgovor sa ljubaznim osmijehom i vidljivim interesovanjem. Ovaj razgovor sa našim ljubljenim carem ostat će mi zauvijek u sjećanju. Kada su poslije obilaska njihova Veličanstva napustila salu za prijem, pratilo ih je oduševljeno klicanje -Živjeli- i presretni smo i mi napustili carski dvorac Laxenburg.“]

Synodalvorstand Pfarer Johann Schäfer

„Dass unsere Deputation in Wien selbst grosses Aufsehen verursachte, schon durch die verschiedenen Trachten, besonderes durch das Kleid des Reis-ul-Ulema, den viele Wiener aus dem Volke für Enver Pascha hielten, den ja zur selben Zeit als wir in Wien weilte, dürften Sie schon gehört haben. Die meisten von uns kannten Laxenburg nicht und wie waren von der herrlichen Lage des ländlichen Schlosses entzückt.

Ich wurde mit folgenden Fragen von Seiner Majesät angesprochen: »Wieviel Gemeinden haben Sie in Bosnien?« »Fünf Pfarrgemeinden, jede mit mehreren Filialgemeinden.« »Wie gross ist Ihre Gemeinde in Sarajevo?« »Etwa tausend Seelen zählt dieselbe.« »Besitzen Sie eine Kirche?« »Kirche, Pfarrhaus und Schulgebäude.« »Sind Sie Reichsdeutscher?« »Nein, Majestät, ich bin Ungarn.« »Sind Sie Magyare?« »Nein, Majestät, ich bin ein ungarischer Schwab.« »Aus welcher Gegend?« »Aus Bácska.«

Darauf sagte der Kaiser, zu Ihrer Majestät gewendet: »Diese Bácskaer Schwaben sind sehr brave Leute und tüchtige Landwirte.«

...

[„Sigurno ste već čuli da je naša deputacija u Beču izazvala veliku senzaciju, već po samim raznovrsnim nošnjama, posebno zbog odore reis-ul-uleme, za koga je puno naroda u Beču držalo da je Enver-paša, koji se u isto vrijeme kao i mi boravio u Beču. Većina nas nije poznavala Laksenburg i bili smo očarani veličanstvenim položajem dvorca.

Njegovo veličanstvo mi se obratilo sa sljedećim pitanjima: „Koliko imate općina u Bosni?“ „Pet župnih općina, svaka sa više podružnih općina.“ „Koliko je općina u Sarajevu?“ „Ista broji oko hiljadu duša.“ „Posjedujete li i crkvu?“ „Crkvu, župni ured i školsku zgradu.“ „Jeste li vi Nijemac iz Njemačke?“ „Ne Vaše Veličanstvo, ja sam Ugarin.“ „Jeste li Mađar?“ „Ne Veličanstvo, ja sam ugarski Švabo“ „Iz koje oblasti?“ „Iz Bačke“ Na to se car okrenuo njenom Veličanstvu i rekao: „Ove bačke Švabe su veoma dobri ljudi i vrijedni poljoprivrednici.“]

Oberrabiner Dr. Weszel

„Die momente, die wir vor Antlitze Ihrer Majestäten zu verbringen das Glück hatten, werden wohl allen Mitgliedern der Deputation immer unvergesslich bleiben und die Worte, die Seine Majestät zu uns sprach, werden in jedermanns Herzen für immer Platz finden.

Sie überzeugten uns davon, wie gut der junge Herrscher seine Völker kennt und mit welcher Innigkeit er ihre Anhänglichkeit und ihr Pflichtbewusstsein zu schätzen weiss.

Beim Cercle eröffnete Seine Majestät das Gespräch mit mir mit der gnädigsten Bemerkung, dass ich wohl die österreichisch-ungarischen Juden in Bosnien vertrete. Auf meine bejahende Antwort fragte mich Seine Majestät noch gnädigst, wie gross unsere Kultusgemeinde ist und seit wann ich mine Funktionen in derselben ausübe und nahm meine Antworten mit grösstem Interesse entgegen.“

...

[„Trenuci za koje smo imali sreću da provedemo pred licima njihovih veličanstava ostat će nezaboravni kod svih članova deputacije, a riječi kojima nam se njegovo Veličanstvo obratilo, naći će mjesta u srcima svih.

Uvjerili su nas u to koliko dobro mladi vladaoци poznaju svoje narode i sa kojim dubokim osjećanjem on zna cijeliti njihovu privženost i njihovu svijest o dužnosti. Prilikom obilaska pokrenulo je njegovo veličanstvo razgovor sa mnom sa najmilosnijom primjedbom da ja očito zastupam austrougarske Jevreje u Bosni. Na moj potvrdni odgovor, njegovo veličanstvo me još milosnije upitalo kolika je naša općina i od kada obavljam tu funkciju, te je moje odgovore saslušao sa velikim interesovanjem.“]¹⁰

Zajednički ministar finansija Baron Burian je poslije posjete caru pozvao članove izaslanstva na večeru u hotel „Imperial“, na kojoj su pored njih prisustvovali i ostali vladini službenici.

Zanimljivo je to da je u isto vrijeme u Beču boravio i ratni ministar Turske Enver-paša. Slučajnost je htjela da petkom navečer, kada je i ministar finansija Baron Burian organizovao večeru, u susjednom apartmanu istog hotela u isto vrijeme ratni ministar baron Krobotin organizuje večeru za gospodina Enver-pašu. Enver-paša je tako saznao o boravku muslimanskih predstavnika iz Bosne. Preko svog ađutanta dogovorio je Enver-paša prijem sljedećeg dana u 9:00 sati prije podne u hotelu u kojem je i sam odsjeo. U ovom prijemu učestvovali su svi muslimanski članovi izaslanstva.¹¹

10 ABH, ZMF, Privat registratur Nr. 185/1917;

11 Na prijemu su bili: reis-ul-ulema H. Mehmed Džemaludin ef. Čaušević, Dr. Safvet Bašagić, direktor Vakufa Šerif Arnautović, gradonačelnik Mostara Mujaga Komadina, gradonačelnik Tuzle Osman ef. Vilović, gradonačelnik Travnika Osmanbeg Teskeredžić i gradonačelnik Brčkog Mehmedaga Kučukalić.

Reis-ul-ulema Džemaludin ef. Čaušević je u ime prisutnih pozdravo Enver-pašu na turskom jeziku i, između ostalog, rekao mu da je on kod bosanskih i hercegovačkih muslimana „obljubljen“ kao narodni heroj. Nakon što se Enver-paša zahvalio, reis mu je čestitao na pobjedi osmanskih trupa kod El Gaze, o kojoj su upravo to jutro počele pristizati vijesti, te izrazio žaljenje bosanskohercegovačkih muslimana zbog gubitka Bagdada, te da se opet nadaju da grad Kalifa neće dugo ostati u rukama neprijatelja. Enver-paša je na ovo mudro odgovorio da je to samo rat i da se ponekad mora računati i sa gubicima, koji se opet u kraćem vremenu mogu popraviti.¹²

*

Bosna i Hercegovina se tokom cijele okupacije nalazila u jednom izuzetnom položaju, specifičnom po svom državno-pravnom statusu kao i vojno-strateškom značaju za austrougarske ratne planove. Sarajevski atentat, ubrzo poslije toga objava rata i početak ratnih operacija protiv Srbije, dali su austrougarskim vlastima povoda da raspuste sve društvene organizacije, zabrane štampu i spriječe svaku društveno-političku aktivnost u okupiranim oblastima. Uskoro je uslijedilo i ukidanje Bosanskog sabora.

Očigledno se išlo za tim da se postigne potpuna izolacija Bosne i Hercegovine od događaja koji su zahvatili Balkan i Evropu i od ideja, naročito revolucionarnih, koje su se već javljale i plijenile raspoloženja širokih narodnih masa. Sva nastojanja da se potpuno suzbije svako širenje revolucionarnih, socijalističkih, boljševičkih i komunističkih ideja nisu uspjela, već su upravo te ideje i više nego očekivano zahvatile Bosnu i Hercegovinu, te je tako Bosna i Hercegovina postala udarna tačka šireg jugoslovenskog pokreta.

Malo više od godinu dana poslije audijencije kod cara, „južnoslovensko pitanje“ je riješeno stvaranjem Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca pod vlašću dinastije Karađorđevića.

12 Bosniche Post, 5. april, 1917. godina

THE VISIT OF BOSNIAN AND HERZEGOVINA CITY AND CHURCH DELEGATION TO THE LAST AUSTRO- HUNGARIAN EMPEROR KARLO IV AND EMPRESS ZITA IN 1917

SUMMARY

Throughout the occupation, Bosnia and Herzegovina found itself in an exceptional position, specific in its state-legal status as well as in military-strategic importance for the Austro-Hungarian war plans.

Shortly after the Sarajevo assassination, the declaration of war and the offensive against Serbia, gave the Austro-Hungarian authorities a justification to dismiss all social organizations, to ban the press and prevent any socio-political activity in the occupied areas, soon followed by abolition of the Bosnian Parliament.

Obviously, the aim was to achieve complete isolation of Bosnia and Herzegovina from the events that affected the Balkans and Europe and especially from the revolutionary ideas, which were already sprouting, captivating the moods of the masses.

All efforts to suppress any spreading of revolutionary, socialist, Bolshevik and communist ideas have failed, but precisely these ideas have found fertile ground thus making Bosnia and Herzegovina the initial point of the wider Yugoslav movement.

A little over a year after the audience with the emperor, the "South Slav question" was resolved by the creation of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes under the rule of the Karadjordjevic dynasty.

Keywords: Austro-Hungarian Monarchy, Bosnia and Herzegovina, Emperor Karlo IV, visit

Izvori i literatura

Arhivski fondovi Arhiva Bosne i Hercegovine

1. „Dnevnik Stjepana Sarkotića“, fotokopije
2. Zajedničko ministarstvo finansija – odjeljenje za Bosnu i Hercegovinu 1878. – 1918., prezidijalni spisi
3. Zajedničko ministarstvo finansija – kabinetska pisma 1886. – 1918.

Listovi

1. Bosnische Post, 1917. godina.
2. Pester Lloyd, 1917. godina

Literatura

1. Matijević, Zlatko. Državno-pravni položaj BiH u političkim koncepcijama dr. Ive Pilara (1917-1918) // *Prilozi*, 31, Sarajevo (2002), 137-154.
2. Kapidžić, Hamdija. Austrougarska politika u Bosni i Hercegovini i jugoslovensko pitanje za vrijeme Prvog svjetskog rata // *Godišnjak istorijskog društva Bosne i Hercegovine* 9 (1958), 7-55.

